

PATRIMONI i TURISME CULTURAL

INICI

Les **FITXES DE PATRIMONI** que us presentem, i que són la base del programa formatiu “**El teu Camí de Sant Jaume, patrimoni de tots**”, estan dissenyades per a treballar amb el vostre alumnat aspectes relacionats amb el patrimoni cultural de la ruta jacobea.

Cadascuna de les fitxes es troba ordenada en una seqüència similar a l'establerta per les etapes del Camí. Les conclusions extretes del treball de cadascuna d'elles seran obertes i susceptibles d'ésser relacionades amb aquelles elaborades per a d'altres continguts temàtics.

No són un “manual d'instruccions”, sinó que presenten una sèrie de pautes per a que els docents pugueu triar el que més us convingui en funció de les característiques i interessos del grup al qual us dirigiu.

Estan estructurades de la següent manera:

→ En un primer moment, i a mode de tempesta d'idees, us plantejem una sèrie de ítems que el docent pot adaptar a les necessitats educatives de l'aula. No es tracta de que l'alumnat doni una resposta única a cadascuna de les qüestions, sinó de que arribi, dins de la classe, a respostes globals que es debatin entre diferents grups flexibles organitzats pel professor.

→ Després de la posada en comú de les respostes a les qüestions plantejades, dins de l'apartat **PROPOSEM** el professor trobarà una sèrie d'activitats realitzables dins i fora de l'aula que completen els coneixements adquirits.

El plantejament, tant d'ítems com d'activitats, respon als principis d'interdisciplinarietat i aprenentatge col·lectiu. Es podran seqüenciar dins de les programacions de l'aula, construint així una jornada final de treball en aquelles unitats didàctiques en les quals es faci referència als continguts teòrics que expliquen el Camí de Sant Jaume dins de les diferents matèries del currículum.

L'objectiu final del treball amb els materials que us presentem aquí serà l'elaboració d'un treball de creació artística sobre el Camí de Sant Jaume.

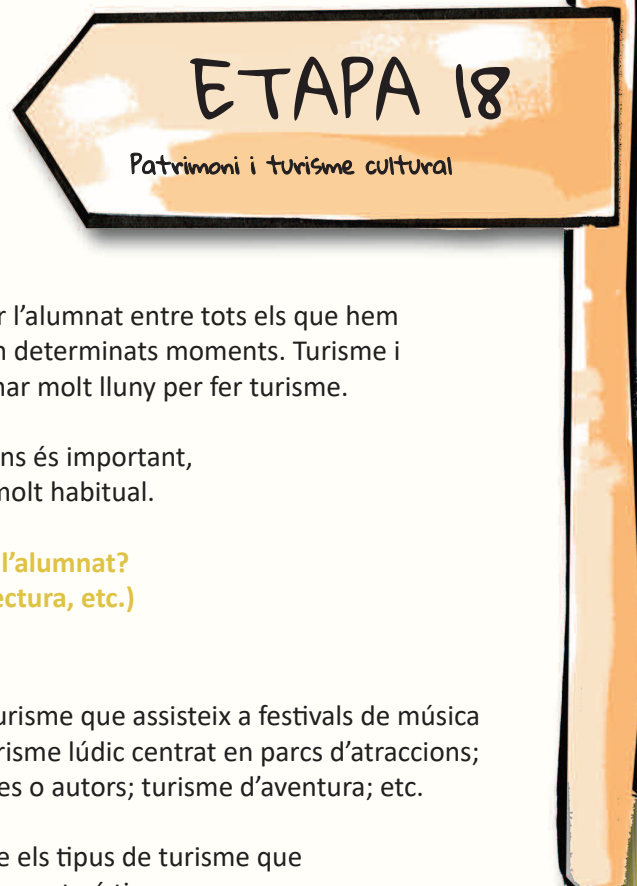
Bon Camí

Si heu seguit les etapes plantejades a les fitxes anteriors, l'alumnat haurà pogut comprovar els diversos motius pels quals el patrimoni cultural relacionat amb el Camí de Sant Jaume és important i què ens aporta.

Un altre dels motius està relacionat amb el turisme. El turisme a Espanya és una de les principals indústries que tenim i la seva contribució a la riquesa nacional és inqüestionable, genera gran quantitat d'ingressos amb un important impacte a nivell no tan sols econòmic sinó també cultural i social.

El Camí de Sant Jaume no és aliè a aquest fenomen. La ruta jacobea és un dels principals punts d'atracció de turistes al nostre país. Per tant aprofitarem aquest fet per conèixer altres elements vinculats al Camí.

PATRIMONI i **turisme cultural**

Potser el turisme sigui un dels conceptes més clars per l'alumnat entre tots els que hem anat plantejant. Segur que tots/es viatgen per plaer en determinats moments. Turisme i viatjar solen estar units encara que no faci falta anar molt lluny per fer turisme.

En un viatge el component del descans és important, però viatjar per altres motius és molt habitual.

Quins gustos o preferències té l'alumnat?
(Esport, música, cine, natura, lectura, etc.)

Per moltes aficions hi ha un tipus de turisme concret: turisme que assisteix a festivals de música o de cine; turisme de natura o per practicar esports; turisme lúdic centrat en parcs d'atraccions; turisme literari per conèixer espais vinculats a llibres o autors; turisme d'aventura; etc.

Per tant, comencem amb un diàleg sobre els tipus de turisme que pot conèixer el grup i les seves característiques.

Per quin motiu es pot fer turisme?

Segur que el ventall que sorgeix és molt ampli, i fixeu-vos com molts d'ells estan relacionats amb la cultura. El turisme relacionat amb la platja continua sent el que té més demanda, però cada vegada es busquen més altres tipus d'alternatives.

El Camí de Sant Jaume es pot circumscriure en diversos tipus de turisme que segur que han sorgit, doncs ofereix un ampli ventall de possibilitats: natura, art, història, gastronomia, esport, aventura, etc.

Una altra aproximació al Camí de Sant Jaume des del punt de vista del turisme pot fer-se des de la classificació de "Camins Històrics" o "Itineraris Culturals", com les vies romanes, vies pecuàries, sendes reials, etc.

Algun/a alumne/a té experiència en aquest tipus de rutes?

Emprendre aquesta ruta està directament vinculat amb la motivació de cada peregrí a l'hora de realitzar-la, un aspecte que ja vam tractar a la fitxa sobre El Camí de Sant Jaume, però ens queda una cosa pendent...

Proposem I: Mai no sabrem realment quines són les motivacions dels peregrins...

Ves al final de l'etapa per saber-ne més ...

En el nostre programa formatiu ens hem centrat sempre en aspectes associats al Camí de Sant Jaume, per tant en aquest moment hem de tractar el turisme vinculat a ell, el denominat turisme cultural.

Què entén el grup com a turisme cultural? Els interessa?

Segons la UNESCO a la seva "Carta del Turisme Cultural" publicada pel ICOMOS el 1976, l'article 13 el defineix com:

"Aquella forma de turisme que té per objecte, entre d'altres finalitats, el coneixement de monuments i llocs històrics i artístics. Exerceix un efecte realment positiu sobre aquests en tant que contribueix – per tal de satisfer les seves finalitats pròpies – al seu manteniment i protecció. Aquesta forma de turisme justifica, de fet, els esforços que aital manteniment i protecció exigeixen de la comunitat humana, pels beneficis socioculturals i econòmics que comporta per a tota la població implicada".

En conseqüència, el turisme cultural serveix per donar a conèixer, preservar i gaudir del patrimoni de cada localitat tot relacionant patrimoni, turisme i cultura.

Pot semblar una paradoxa, doncs el turisme s'emmarca en una activitat econòmica i el patrimoni no és reemplaçable ni entra dins dels béns tradicionals de consum. Però una correcta política de desenvolupament de turisme cultural, no centrada únicament en la seva expressió mercantil sinó conjugada amb la conservació i la difusió dels valors que transmet (alguns dels quals hem treballat en aquestes fitxes), és positiva.

El turisme pot extreure del patrimoni el seu potencial econòmic, aprofitar-lo com a motor de desenvolupament i invertir-lo de nou en al **comunitat** que l'alberga. Aquesta ha de ser partícip de la seva gestió, fer-lo sostenible per al benefici de futures generacions, i comptar per a tal fi amb els representants públics i privats (com empreses i particulars) per arribar a acords en programes i estratègies.

El vostre patrimoni neix local però pot arribar a ser mundial.

Per tant, veiem com el factor econòmic en el turisme cultural està present, també com element de creació de riquesa i treball. I a la vegada, un major número de visitants fa que es conegui i es valori millor el patrimoni, fet que contribueix al desenvolupament econòmic, social i cultural dels pobles.

Algun dels/les alumnes coneix persones que treballin
o tinguin vincles directes amb el turisme?

Quin tipus de treballs associen al turisme cultural?

Saben quina formació tenen aquests professionals?

Reconeixen l'impacte econòmic del Camí de Sant Jaume en els llocs per on passa?

Proposem II: En el nostre recorregut hem
vist que el Camí de Sant Jaume és un
element complex...

Ves al final de l'etapa per saber-ne més ...

Són moltes les administracions públiques que han entès el potencial turístic del patrimoni i que la promoció de recursos no ha de tenir solament una finalitat econòmica sinó que va més enllà i busca la valoració dels elements patrimonials, la seva protecció i un major coneixement per part dels ciutadans.

Recordeu la seva rellevància com factor d'identitat i memòria.

De fet, si observem la promoció del turisme cultural que duu a terme cada govern regional, veiem com es mesclen diversos missatges, entre els quals el factor econòmic no és el primordial.

Coneixen el principal lema turístic de la seva Comunitat? Què és el que ofereix?

Molts d'ells mostren el millor de cada regió i giren al voltant d'emocions i sensacions úniques.

Proposem III: Acosta't a una oficina
d'informació i turisme i...

Ves al final de l'etapa per saber-ne més ...

Amb el Camí de Sant Jaume passa una cosa similar. Per exemple, cada Comunitat Autònoma per la qual passa presenta la ruta d'una forma diferent, centra l'interès en el seu patrimoni i allò que considera important i, encara que es tracti del mateix Camí, sempre són diferents els matisos o la manera d'exposar la informació.

Coneix l'alumnat com es presenta el Camí de Sant Jaume a les webs de la seva Comunitat Autònoma? Podeu trobar els enllaços a la nostra web.

Amb el que ja coneixen, quin lema farien servir ells/es per promocionar el Camí de Sant Jaume?

Per fer un pas més enllà a la presentació del Camí de Sant Jaume, algunes entitats públiques i privades creen vídeos promocionals sobre ell. Us proposem visualitzar-les en grup i reflexionar i debatre sobre com s'hi fa publicitat sobre els recursos turístics, com es comuniquen els valors i el significat dels seus elements patrimonials.

Per a això, us deixem diversos exemples d'entre els molts que podeu trobar a Internet:

<https://www.youtube.com/watch?v=JGPq54Qc5Sk> (Turismo de Galicia - 2012)

<https://www.youtube.com/watch?v=n1i0KsHjk6Y> (Xunta de Galicia - 2010)

https://www.youtube.com/watch?time_continue=2&v=J_KOyfHyWCU (La Rioja Turismo - 2017)

<https://www.youtube.com/watch?v=NBrhPLtFsPk> (Gobierno de Aragón - 2017)

<https://www.youtube.com/watch?v=adzF7evu9ws> (Gobierno de Cantabria - 2017)

<https://www.youtube.com/watch?v=pj1s3S4EhbE> (Spain.info - 2010)

<https://www.youtube.com/watch?v=SgwFNEY7A1o> (Spain.info - 2010)

<https://www.youtube.com/watch?v=UcEOG7ykL4A> (Camino de Santiago - Moviebizfilms - 2015)

Després del visionat, analitzeu les missatges que es llancen a través d'aquestes qüestions:

- Et ve de gust anar als llocs que apareixen?
- Quins valors, sensacions i idees transmeten?
- Què és el que més es veu? Paisatges, monuments, persones, ciutats...
 - Has estat en algun dels llocs que apareixen? Son realment així?
 - Hi apareix representada alguna costum o tradició?
- A què se li dona més importància: gastronomia, arquitectura, art, compres, oci, etc.
 - Et sembla adequat el missatge que transmet?

Recordeu que una de les categories del programa formatiu és el vídeo. Se us ha acudit alguna idea? I si realitzeu el vostre propi resum de la vostra experiència al Camí?

Per tant, el valor econòmic associat al turisme cultural és important, però recordeu que no ha de ser l'element primordial, ja que aquest turisme serveix per a:

- difondre i divulgar el coneixement del patrimoni;
- contribuir a la recuperació, conservació i dinamització del patrimoni de forma sostenible;
- millorar les infraestructures i serveis locals.

- conscienciar tant a la comunitat receptora com als visitants sobre la necessitat de la preservació del patrimoni.

Aquests punts es duen a terme mitjançant una correcta interpretació del patrimoni i estratègies culturals adequades, ja que si no és així, el turisme cultural porta amb sí mateix riscos, alguns dels quals ja vam veure a la "Fitxa patrimoni i conservació".

Recorden els problemes associats a la massificació turística?

Proposem IV: Tenint en compte els avantatges i desavantatges del turisme cultural...

ETAPA 19

Última etapa: Patrimoni i turisme cultural

SOU PART DEL Camí de Sant Jaume

Estem arribant al final de la ruta. Si heu anat seguint els nostres passos, el vostre grup coneixerà ara millor què significa el Camí de Sant Jaume i quins aspectes culturals té associats. Mai va ser només caminar per caminar.

Amb les preguntes plantejades i les propostes suggerides, cada centre educatiu participant haurà arribat a diferents respostes. Però tots parlàvem del mateix. Buscàvem reflexió, diàleg, participació i enteniment dels uns amb els altres. Tot al voltant del Camí de Sant Jaume i el seu patrimoni cultural.

**Després de tot això ara us plantejem:
què pensa el grup que és el Camí de Sant Jaume?**

No us en recordareu, però era la primera pregunta de la primera etapa.

Ha canviat la seva resposta? Els ve de gust fer-lo?

**No és emocionant pensar com, des de fa segles, hi ha peregrins
que fan el mateix camí que vosaltres podeu fer ara?**

**Sentir el mateix. Compartir el mateix. Viure el mateix.
Creieu que el peregrí ha canviat molt en aquests segles?**

**Proposem V: Tot canvia amb el pas del
temps però...**

Ves al final de l'etapa per saber-ne més ...

Com haureu descobert a través d'altres peregrins, cada un que fa el Camí en té la seva pròpia experiència. Perquè cada Camí és únic. El Vostre Camí és únic, com el vostre patrimoni vinculat a ell o la vostra experiència en ell. I mereix que tothom el conegui.

Esperem que el treball de creació artística que heu elaborat ens ho mostri.
Tots aquells que vulguin el podran conèixer a través d'aquest programa formatiu.

D'entre totes les propostes que us hem plantejat potser la més important sigui fer el Camí. Gaudir-lo. El que han après no es pot quedar allà. Si us ha agradat el que heu vist, ara toca compartir-lo. No ens referim al treball de creació artística, sinó a compartir l'experiència del que han après del Camí amb qui ells/es vulguin.

Quantes rutes hem après que té el Camí de Sant Jaume?

I si les properes vacances en descobriu un altre tram?

PROPOSEM

Les propostes que presentem a continuació són activitats de motivació orientades a complementar les competències i els continguts del currículum d'Educació Secundària Obligatoria, dins de l'objectiu que es fixa el programa formatiu "**El teu Camí de Sant Jaume, patrimoni de tots**". En aquesta fitxa incloem propostes per a:

CIÈNCIES
SOCIALS

HISTÒRIA

LENGUA

ECONOMIA

Proposta I: Entrevista

Mai no sabem realment quines són les motivacions dels peregrins... fins que ho investiguem, per tant anem a preguntar-los.

Per desenvolupar-ho us plantegem treballar el mètode científic amb l'alumnat i respondre a aquesta qüestió. De moment no només aprendrem sobre el Camí de Sant Jaume, sinó també sobre com es duu a terme una investigació. Segons l'edat del vostre grup podreu aprofundir més o menys en la investigació. Us proposem uns passos previs bàsics, per si us serveixen de suport:

- Pas 1. Què volem descobrir? Podeu variar la pregunta si el tema de la motivació dels peregrins per fer el Camí de Sant Jaume no és el més adequat i preferiu conèixer altres aspectes sobre ells.

Una vegada tinguem la pregunta triada, serà necessari comprovar si existeixen dades al respecte. Com ja vam apuntar, l'Oficina del Peregrino i la Asociación de Amigos del Camino de Santiago ofereixen dades estadístiques molt interessants sobre els peregrins. Us serviran d'ajuda.

- Pas 2. Com anem a respondre a la nostra pregunta? Per exemple, mitjançant una enquesta per obtenir les dades. Tingueu en compte aspectes com la senzillesa de les preguntes, que no siguin massa llargues i que siguin prudents. Recordeu què volem esbrinar.

Una vegada obtingut el model d'entrevista us toca buscar peregrins. Si per la vostra localitat passa el Camí de Sant Jaume teniu la sort de comptar amb possibles entrevistats; si no, podeu buscar altres persones que l'hagin realitzat. Segur que estaran encantats de participar si els expliquem el motiu del nostre treball d'investigació.

- Pas 3. Què faig amb les dades obtingudes? Una vegada aconseguida la informació, és hora d'analitzar-les i interpretar-les per arribar a conclusions.

Proposta II: Estadística y economia aplicada a casos

En el nostre recorregut hem vist que el Camí de Sant Jaume és un element complex... que pot abordar-se des de diferents punts de vista com el cultural, espiritual, sociològic, econòmic, etc. Us proposem agafar l'àrea econòmica per enriquir la visió del fenomen del vostre alumnat i entendre com l'economia està present en molts àmbits de la seva vida, fins i tot aquí.

Podeu agafar com a base, si ho adapteu a l'alumnat, les estadístiques que es publiquen sobre els peregrins o les relacionades amb altres aspectes del Camí. A més, si la vostra localitat és part de la ruta jacobea, podeu corroborar en diferents comerços si l'economia local es veu afectada per aquests visitants. Amb totes les dades elaboreu petits informes per a conèixer aspectes com per exemple:

- Impacte econòmic del Camí de Sant Jaume (a la vostra localitat o en general).
- La influència del sector terciari en l'economia local. És interessant comprovar com el turisme no tan sols implica l'aportació econòmica dels turistes, sinó també el desenvolupament associat en infraestructures, serveis, creació d'empreses, etc.
- L'increment de peregrins en anys jacobeus i el seu impacte.

La revista "Peregrino" núm. 171-172, publicada per l'Asociación de Amigos del Camino de Santiago en agost de 2017, incloïa una enquesta actual a peregrins, amb un anàlisi sociològic, antropològic i econòmic de la peregrinació. Les seves dades us poden servir de suport.

Proposta III: Qüestionari

Acosta't a una oficina d'informació i turisme i... comprova què diuen sobre la vostra localitat.

Prèviament elaboreu un qüestionari que treballi tots els aspectes que implica aquesta tècnica, per tal que vegin la utilitat d'aquest instrument de treball de camp.

S'hi poden incloure aspectes com:

- Tipus de persones que van a l'oficina.
- Procedència.
- Temes de interès.
- Material informatiu que reparteixen.
- Si passa per la vostra localitat el Camí de Sant Jaume, aprofiteu i recopileu quina informació s'ofereix sobre ell.

Aquests serveis públics són molt importants per millorar la qualitat de la informació sobre el Camí per als visitants. La informació que obtingueu és complementaria a l'elaborada amb anterioritat, i permet tenir un millor coneixement sobre el tema.

Com a complement, seria interessant dialogar amb algun representant del sector turístic local (agència de viatges, comerciant, agent de turisme, etc.) per tal que el vostre grup pugui entendre el paper dels diferents ens que participen en el desenvolupament turístic de la localitat.

Proposta IV: Treball comunitari

Tenint en compte els avantatges i desavantatges del turisme cultural... us proposem dur a terme una campanya de dinamització d'un bé patrimonial.

Per fer això reprendrem la tasca iniciada amb el treball comunitari de la proposta IV de la "Fitxa patrimoni i conservació". Recordeu que vam plantejar col·laborar en la conservació d'un bé patrimonial. A la primera fase ja vam desenvolupar accions per protegir i conservar un bé seleccionat per l'alumnat. Ara abordarem la segona fase (aquestes fases poden ser independents): difondre el bé.

Dins d'una estratègia de difusió, el primer pas seria dissenyar una campanya, amb materials publicitaris, per explicar la seva importància i despertar interès sobre el lloc. Poden fer-ho sobre un bé patrimonial o, si ho decideix el grup, fer un projecte més ampli.

Per exemple, poden partir de la idea d'un itinerari cultural. El més important és que ho decideixin ells per estar més fortament vinculats al projecte.

El material creat podria ser un tríptic virtual o un vídeo que inclogui la informació necessària: abans, durant i després de la visita. Per realitzar de forma correcta aquesta activitat han de tenir en compte els següents aspectes:

- quin objectiu es tracta d'aconseguir i quina és la idea principal que volem transmetre. Imagineu que heu de parlar a algú que no la coneix. Quines coses destacaríeu? Recordeu els avantatges i desavantatges del turisme cultural.
- una bona base seria un missatge que animés a protegir i posar de relleu les característiques del patrimoni cultural, i que doni informació responsable sobre la cultura específica de la comunitat.
- creeu un lema o un logotip del mateix estil dels que heu vist amb anterioritat.
- feu servir un llenguatge amb finalitats de difusió turística, amb frases curtes i directes.

Una vegada creat, inicieu una campanya de comunicació a través d'Internet, xarxes socials i mitjans locals aplicant els principis de màrqueting. També es poden dur a terme accions per captar medis econòmics per al seu manteniment.

L'objectiu és que sigui l'alumnat qui creï una campanya per promocionar i difondre el seu patrimoni. D'aquesta manera quedaran plasmades les seves idees i la seva visió del fenomen patrimonial en relació al turisme. Això donarà peu a una reflexió sobre què volem oferir als turistes que ens visiten, a educar en la participació i a contribuir a la transformació del seu entorn des de noves formes de pensament i acció.

Quan hagin acabat de fer el seu material, i per finalitzar aquesta proposta, us proposem analitzar diversos materials turístics que es fan servir actualment com ara tríptics, mapes, guies, etc. de les diverses regions per les quals transcorre el Camí de Sant Jaume. S'assemblen aquestes materials promocionals al que han creat? Així comprovaran els que se'ls ofereix actualment als turistes que recorren el Camí.

En base a això, també reflexionarem sobre la importància que té la presentació de la informació del patrimoni cultural als usuaris de forma responsable.

Per finalitzar, és interessant mostrar com ha anat canviant el fenomen turístic, per exemple, a través de l'observació d'imatges d'antics tríptics o formes passades de difondre el patrimoni del Camí de Sant Jaume.

Amb el pas dels anys, ha canviat la imatge que volem transmetre del Camí? Què us sembla?

Proposta V: Passat i present

Tot canvia amb el pas del temps però... hi ha molts aspectes que s'han mantingut. Vam veure com diversos elements identitaris del Camí són els mateixos des de fa anys, alguns més antics que uns altres. Això ha permès que el Camí tingui una personalitat pròpia. Gràcies a algun d'ells reconeixem els peregrins fàcilment.

Les tradicions es mantenen, com a expressió cultural pròpia que dona una sèrie de valors que vam aprendre.

Es recorden d'altres elements vinculats al Camí que es mantinguin des de sempre?

Acabar a Santiago / Visitar la seva Catedral i la tomba de l'Apòstol / El traçat del Camí / ...

Però alguna cosa sí ha canviat: l'aspecte dels peregrins. Recorden a la "Fitxa patrimoni i memòria" el canvi que s'ha produït a la seva localitat? Van recuperar testimonis de com eren abans els peregrins? Ara ens trobem molts més viatgers i molt millor preparats. Fa unes quantes dècades el Camí de Sant Jaume era realitzat per uns centenars de persones. Avui en son milers.

Com s'imaginen l'aspecte del peregrí a l'Edat Mitjana?

Alguns element propis d'altres èpoques tenen avui dia el seu equivalent, cosa que fa evident la transformació exterior del peregrí. Per exemple, aquestes peces antigues avui dia s'han canviat per:

Capa - ...
Bastó - ...
Barret - ...
Carbassa - ...
Alforja - ...
Sandàlies - ...

Quina funció tenia cadascuna d'elles?

Quins preparatius i materials consideren que són necessaris avui dia per realitzar el Camí en òptimes condicions? (Descobreix més a la "Fitxa patrimoni i conservació" Proposta I)

Ningú obliga a un peregrí a fer el Camí. Hem descobert com cadascú el fa per diversos motius. Abans i ara molts el fan amb un sentit espiritual i cada vegada més per altres motius, com el desig de conèixer el seu immens i ric patrimoni; de vegades són més excursionistes que no pas peregrins.

El que no ha canviat és l'esperit que mou a molts quan comencen. L'esforç. La il·lusió.